

Спосіб відносних різниць є одним із методів аналізу впливу факторів на результативний показник у мультиплікативних моделях. У випадку моделі типу $Y = a_1 \times a_2 \times a_3$, де Y - результативний показник, a_1, a_2, a_3 - факторні показники, зміна результативного показника Y визначається наступним чином за допомогою використання відносних приростів факторних показників (коефіцієнти чи відсотки):

$$\Delta Y_{a_1} = Y_{пл} \cdot \Delta a_1 \% = Y_{пл} \cdot \frac{\Delta a_1}{a_{1пл}}$$

$$\Delta Y_{a_2} = (Y_{пл} + \Delta Y_{a_1}) \cdot \Delta a_2 \% = (Y_{пл} + \Delta Y_{a_1}) \cdot \frac{\Delta a_2}{a_{2пл}}$$

$$\Delta Y_{a_3} = (Y_{пл} + \Delta Y_{a_1} + \Delta Y_{a_2}) \cdot \Delta a_3 \% = (Y_{пл} + \Delta Y_{a_1} + \Delta Y_{a_2}) \cdot \frac{\Delta a_3}{a_{3пл}}$$

Відповідно до способу відносних різниць,

для розрахунку впливу першого чинника (ΔY_{a_1}) плановий розмір результативного показника ($Y_{пл}$) помножується на відносний приріст першого чинника ($\Delta a_1 \%$);

для розрахунку впливу другого чинника (ΔY_{a_2}) до планового значення результативного показника додається зміна його за рахунок першого чинника ($Y_{пл} + \Delta Y_{a_1}$), отримана сума помножується на відносний приріст другого чинника ($\Delta a_2 \%$);

для розрахунку впливу третього чинника (ΔY_{a_3}) до планового розміру результативного показника додається його приріст за рахунок перших двох чинників ($Y_{пл} + \Delta Y_{a_1} + \Delta Y_{a_2}$), отримана сума помножується на відносний приріст третього чинника ($\Delta a_3 \%$) тощо.

Отже, зміна результативного показника Y визначається сумою відносних змін факторних показників a_1, a_2, a_3 . Цей метод дозволяє оцінити, наскільки зміни у факторних показниках впливають на зміну результативного показника у мультиплікативних моделях.

ЗАДАЧА. За даними таблиці проведіть аналіз використання робочого часу та розрахуйте вплив факторів на зміну фонду робочого часу **використовуючи спосіб відносних різниць.**

Показник	Умовні познач.	Минулий період	Звітний період		Відхилення	
			план	фактично	від плану	від минулого періоду
1. Середньоспискова чисельність робітників	ЧР	1010	1000	958		
2. Відпрацьовано одним робітником:						
а) днів	Д	218	218	210		
б) годин	Г					
3. Середня тривалість робочого дня, год	Т	7,9	8,0	7,6		
4. Фонд робочого часу, тис. год	ФРЧ					

ПРИКЛАД РІШЕННЯ

1. Розрахуємо значення показників в таблиці

Показник	Умовні познач.	Минулий період	Звітний період		Відхилення	
			план	фактично	від плану	від минулого періоду
1. Середньоспискова чисельність робітників	ЧР	1010	1000	958	-42	-52
2. Відпрацьовано одним робітником:						
а) днів	Д	218	218	210	-8	-8
б) годин	Г	1722,2	1744	1596	-148	-126,2
3. Середня тривалість робочого дня, год	Т	7,9	8,0	7,6	-0,4	-0,3
4. Фонд робочого часу, тис. год	ФРЧ	1739,422	1744	1528,968	-215,032	-210,454

2. Розрахуємо вплив факторів способом відносних різниць

Показник		Виконання плану, %	Відхилення від плану, %	Фактор	Розрахунок впливу факторів, тис. год.
1. Середньоспискова чисельність робітників, осіб	ЧР	$958 \div 1000 = 95,8$	$\Delta \text{ЧР}\% = -4,2$	Чисельність робітників	$\Delta \text{ФРЧ}_{\text{чр}} = \text{ФРЧ}_{\text{пл}} \times \Delta \text{ЧР}\% = 1744 \times (-4,2) / 100 = -73,248$ тис. год
2. Відпрацьовано одним робітником, днів	Д	$210 \div 218 = 96,33..$	$\Delta \text{Д}\% = -3,6697248...$	Середня кількість днів роботи	$\Delta \text{ФРЧ}_{\text{д}} = (\text{ФРЧ}_{\text{пл}} + \Delta \text{ФРЧ}_{\text{чр}}) \times \Delta \text{Д}\% = (1744 - 73,248) \times (-3,66..) / 100 = -61,312$ тис. год
3. Середня тривалість робочого дня, год	Т	$7,6 \div 8 = 95,0$	$\Delta \text{Т}\% = -5$	Середня тривалість робочого дня	$\Delta \text{ФРЧ}_{\text{т}} = (\text{ФРЧ}_{\text{пл}} + \Delta \text{ФРЧ}_{\text{чр}} + \Delta \text{ФРЧ}_{\text{д}}) \times \Delta \text{Т}\% = (1744 - 73,248 - 61,312) \times (-5) / 100 = -80,472$ тис. год
Разом, $\Delta \text{ФРЧ}$ ($\Delta \text{ЧР}$, $\Delta \text{Д}$, $\Delta \text{Т}$)					- 215,032 тис. год

Вплив другого чинника (Д) на результативний показник ($\Delta \text{ФРЧ}_{\text{д}}$) розраховується з урахуванням його зміни за рахунок впливу першого фактору (ЧР); вплив третього чинника (Т) на результативний показник ($\Delta \text{ФРЧ}_{\text{т}}$) розраховується з урахуванням його зміни за рахунок впливу перших двох факторів (ЧР, Д)

Отже, за рахунок зменшення чисельності робітників (на 4,2%) фонд робочого часу зменшився на 73,248 тис. год, відповідно за рахунок зменшення середньої кількості днів відпрацьованих одним робітником (на 3,67%) фонд робочого часу зменшився на 61,312 тис. год, за рахунок зменшення середньої кількості днів (на 5%) відбулося зменшення фонду робочого часу на 80,472 тис. год. Це і є резерви виробництва.

Таким чином, недовиконання плану за обсягом фонду робочого часу виявилось результатом впливу таких чинників:

а) зменшення чисельності робітників	- 73,248 тис. год;
б) зменшення середньої кількості днів роботи	- 61,312 тис. год;
в) зменшення середньої тривалості робочого дня	- <u>80,472 тис. год;</u>
Разом:	- 215,032 тис. год